

ח כיצד: כשם שחפץ היוצר להיות האש והרוח עולים למעלה, המים והארץ יורדים למטה, והגלגל סובב בעיגול, וכן שאר בריית העולם להיות כמנהגן שחפץ בו—ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו, וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך, אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות.

ט לפיכך דנין אותו לפי מעשיו: אם עשה טובה, מטיבין לו; ואם עשה רעה, מריעין לו. הוא שהנביא אומר "מידכם, הייתה זאת" (מלאכי א, ט) לכם; "גם המה, בחרו בדרכיהם" (ישעיהו סו, ג). ובענין זה אמר שלמה "שמח בחרו בילדותך . . . ודע, כי על כל אלה יביאך האלוהים במשפט" (קוהלת יא, ט)—כלומר דע שיש בידך כוח לעשות, ועתיד אתה ליתן את הדין.

אודות התשובה ט"ז א

אחד מהיסודות של התשובה במחשבתו של האדם הוא הכרת האחריות של האדם על מעשיו, שבא מתוך אמונת הבחירה החפשית של האדם. וזהו גם כן תוכן הוידוי המחובר עם מצות התשובה שמודה האדם שאין שום ענין אחד, שיש להאשימו על החטא ותוצאותיו, כי-אם אותו בעצמו. וכזה הוא מברר לעצמו את חופש רצונו ועוצם יכולתו על סדרי חייו ומעשיו, ומתוך כך הוא מפנה לפניו את הדרך לשוב אל ד', לחדש את חייו בסדר הטוב, אשר יכיר שהוא מוצלח בעדו כאשר ישאב ממקור הדעת, המתחבר אל קדושת אור התורה, המשיבת גפשו. ואחרי הידיעה הבהירה, שהשאלה על-דבר שני הפכים בנושא אחד היא רק תכונה יחסית לנו, לגבי שכלנו המוגבל, ואינה שייכת כלל בזמן בורא כל, אדון כל החקים, וסבת כל הסבות, מקור החכמה ובונה התבונה, ברוך הוא, הננו נכונים להכין שיש מקום גם לההשקפה של בחירתו של האדם וחופשו וגם לאי-בחירתו ואי-חופשו... אך כל זמן שלא שב האדם מחטאו, לא סידר לו את אורחות תשובתו, הרי הוא מונח תחת הסבל של בחירתו והאשמה של כל מעשיו, וכל תוצאותיהם הרעות מוטלות עליו. אמנם אחרי הארת התשובה מיד נמסרים למפרע כל המגרעות שבחייו, וכל המעשים, שלגבי ערכו של האדם אינם טובים, ותוצאותיהן הן מרות לו, לרשות הגבוה, וכולם בערכים מחוץ ליסוד חופשו ובחירתו, ומצטרפים הם לרשות ההנהגה העליונה, רשות הגבוה, אשר "כל מעשיו פעלת לבו".

וכל זה הוא ביחש להצד הרע שבמעשיו, מה שאין כן הצד הטוב כולו הוא קשור עם חופשתו של האדם, וכפי אותה המדה שתוכן התשובה מתגבר, והצד הרע שבמעשיו הולך וניתק מרשות הבחירה החפשית שלו, ונמסר לרשות העליון, ששם כולו הוא טוב, ו"לא יגורך רע", ככה מתקשר יותר הצד הטוב שבמעשיו וכל תוכן חייו לרשות בחירתו וחופשו, להגדיל אורו ועשרו לשעה ולנצח, והאדם וכל עולמו ובמידה ידועה כל העולמים מתעלים בזה, ומתבהרים בהכרה העליונה של הטוב העליון, שהמדה הטובה היא היסודית הכוללת, והראשית וגם האחרית של כל ההויה, "טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו".

ט, ח

התשובה נוטלת את הרצון, שכבר נתגשם במעשה וקנה לו כח הויה של גבורה, עד ששכר בעזו גם את העו של המוסר והאמונה, ומכיון שהאור האלהי מתעורר יפה, והרצון בעקר מעיקרו, אינו חוזר לתהו כ"א פועל הוא בעזו על יסודו של עולם להטביע בהויה כולה רצון כביר לאור וטוב, וזדונות נעשים כזכויות ממש.

י"ב, ה'

בשעה שהאדם חוטא הוא בעלמא דפירודא, ואז כל פרט ופרט עומד בפני עצמו, והרע הוא רע בפני עצמו, ויש לו ערך רע ומויק, וכשהוא שב מאהבה מיד מתנוצץ עליו אור ההויה של עלמא דיחודא, שהכל מתארגן בו לחסיבה אחת, ובקשור הכללי אין שום רע כלל, כי הרע מצטרף אל הטוב לתבלו ולהרים עוד יותר את יקרת ערכו. וכזה נעשים הזדונות לזכויות ממש.

מה, א' נל' א-כ' ל' יוסף להתאפק, לכ' ל' הנצבים עליו, ויקרא, הוציאו כל-איש מעלי; נל' א-עמד איש אתו, בהתנדע יוסף אל-אֶתִּיו. מה, ב' וימן את-ק' לו, בבכיו; וישמעו מצרים, וישמע בית פרע ה. מה, ג' וי' אקר יוסף אל-אֶתִּיו אֶנִּי יוסף, העוד אָבִי חַי; נל' א-יָקֵלוּ אֶתִּיו לַעֲבוֹת א' תו, פי וַבְּקֵלוּ מִפְּנִי. מה, ד' וי' אקר יוסף אל-אֶתִּיו גֶּשׁוּ-נָא אֵלַי, ויָגֵשׁוּ; וי' אקר, אֶנִּי יוסף אֶתִּיכֶם, אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם א' תי, מִצְרַיִם. מה, ה' וַעֲשֵׂה אֶל-מִצְרַיִם, וְאֶל-יָמֵר קְצִינֵיכֶם, כִּי-מִכְרַתֶּם א' תי, הָהֵן: פי למתנה, שְׁלַחֲנִי אֶל הַיָּם לַפְּנֵיכֶם. מה, ו' כִּי-זֶה שְׁנַתִּים הָרְעֵב, בְּקֶרֶב הָאָרֶץ; וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים, אֲשֶׁר אֵין-תִּרְשֵׁי וְקָצִיר. מה, ז' וְשִׁלַּחֲנִי אֶל הַיָּם לַפְּנֵיכֶם, לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵיט בְּאָרֶץ, וְלִהְיוֹת לָכֶם, לְפִלְטָה גְדֹלָה. מה, ח, וַעֲשֵׂה, ל' א-אֲתֶם שְׁלַחְתֶּם א' תי הָהֵן, פי, הָעָל הַיָּם, וְיִשְׁמַעֲנִי לָצֵב לַפְּרֵע ה, הָאֲדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ, וְגַם שֶׁל, בְּכָל-אָרֶץ מִצְרַיִם.